

Володимир ХИЖИНСЬКИЙ,

orcid.org/0000-0002-8450-9087

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри художньої кераміки, дерева, скульптури та металу

Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну

імені Михайла Бойчука

(Київ, Україна) *vladluck@meta.ua*

ІНСПІРАЦІЇ ПРАДАВНИМИ КЕРАМІЧНИМИ ФОРМАМИ У ТВОРЧОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ ХУДОЖНИКІВ-КЕРАМІСТІВ ВРОЦЛАВА

Сучасне мистецтво – надзвичайно складне явище як у термінологічних та хронологічних аспектах, так і у кількості різноманітних течій та напрямів. Художня кераміка є унікальним видом мистецтва, що поєднує прадавні технологічні та образотворчі прийоми з новітніми, активно реагує на всі сучасні тенденції, постійно оновлюється та розвивається. Нині надзвичайно важливо тримати у полі зору мистецькі явища, які відбуваються в інших країнах, особливо сусідніх, адже ми, незважаючи на певні відмінності, маємо багато спільного. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.ст. як в Україні, так і в Польщі, найбільш яскраві процеси творчих пошуків та експериментів стосуються декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема художнього текстилю і кераміки. Провідними мистецькими школами цього часу стають Львівська академія мистецтв в Україні та Вроцлавська академія мистецтв у Польщі (обидві засновано 1946-го року). У статті розглянуто аспекти творчості окремих професійних вроцлавських художників-керамістів, що базуються на інспіраціях прадавніми керамічними формами, зокрема посуду, які є праросовою кераміки. Художники Кристина Цибінська, Гражина Плотіца, Кишиштоф Розпондек, Божена Захарчук та Міхал Пуциньський є різними за віком та творчими вподобаннями, є випускниками кафедри кераміки Вроцлавської академії мистецтв. Для кожного з них характерна велика повага до матеріалу, який вони обрали для своєї творчості, а також творчі та технологічні експерименти, що стирають межі між ужитковим і неужитковим мистецтвом. У статті зазначається, що за умов загального прагнення до сучасних виражальних засобів у творчості зазначених художників простежується зв'язок із народними традиціями, а також застосування художньо-образних засобів, притаманних станковому мистецтву. Цікавою тенденцією є також звернення окремими художниками (Кишиштоф Розпондек та Міхал Пуциньський) до давніх технологій випалювання керамічних виробів у дров'яних печах різної конструкції.

Ключові слова: професійна кераміка, вроцлавська школа кераміки, інспірації прадавніми формами.

Volodymyr KHYZHYNISKYI,

orcid.org/0000-0002-8450-9087

Candidate of Art History,

Associate Professor at the Department of Art Ceramics, Wood, Sculpture and Metal

Mykhailo Boichuk Kyiv State Academy of Decorative Applied Arts and Design

(Kyiv, Ukraine) *vladluck@meta.ua*

INSPIRATIONS BY ANCIENT CERAMIC FORMS IN THE CREATIVITY OF PROFESSIONAL CERAMIC ARTISTS IN WROCLAW

Contemporary art is an extremely complex phenomenon both in terminological and chronological aspects, as well as in the number of different currents and directions. Art ceramics is a unique art form that combines ancient technological and visual techniques with the latest, actively responds to all modern trends, is constantly updated and developed. Nowadays, it is extremely important to keep in mind the artistic phenomena that take place in other countries, especially neighboring ones, because, despite certain differences, we have much in common. At the end of the XX and the beginning of the XXI century both in Ukraine and in Poland, the brightest processes of creative searches and experiments concern decorative and applied arts, in particular artistic textiles and ceramics. The leading art schools of this time were the Lviv Academy of Arts in Ukraine and the Wroclaw Academy of Arts in Poland (both founded in 1946). The article considers aspects of creativity of some professional Wroclaw ceramists, based on inspirations of ancient ceramic forms, in particular forms of utensils, which are the original basis of ceramics. Artists Krystyna Cybinska, Grazhyna Plotica, Krzysztof Rozpondek, Bozhena Zakharchuk and Michal Pushchynski - different in age and creative tastes, are graduates of the Department of Ceramics of the Wroclaw Academy of Arts. Each of them is characterized by great respect for the material they have chosen for their work, as well as creative and technological experiments that blur the line between applied and non-applied art. The article notes that in the general desire for modern means of expression, in the work of these artists there is a connection with folk traditions and the use of artistic and figurative means inherent in easel art. Another interesting trend is the appeal of some artists (Krzysztof Rozpondek and Michal Pushchynski) to the ancient technologies of firing ceramics in wood stoves of various designs.

Key words: professional ceramics, Wroclaw School of Ceramics, inspirations of prehistoric forms.

Постановка проблеми. На межі XX–XXI століть серед усього мистецького різноманіття вагоме місце посідає художня кераміка, що є своєрідним та особливим видом мистецтва, в якому поєднуються архаїчність та новаторство. Саме художня кераміка, звільняючись від свого утилітарного призначення, стала експериментальним полем для професійних митців, територією вільного творчого пошуку з точки зору не тільки формотворення, а й образотворення (Чегусова, 2005: 189–200). Шляхи розвитку сучасної української кераміки тісно пов'язані з мистецтвом інших країн, зокрема Польщі. Можна простежити багато подібних або спільних явищ як у загальних мистецьких тенденціях, так і у творчості окремих художників. Наразі надзвичайно важливим завданням є продовження процесів взаємопізнання, взаємообміну творчим досвідом та зміцнення співпраці між нашими країнами.

Найбільш знаним та потужним осередком польської кераміки є Вроцлав. Завдяки плідній діяльності кафедри кераміки з підготовки професійних художників, що понад 70 років існує у Вроцлавській академії мистецтв, можна говорити про утворення вроцлавської школи кераміки, яка посідає провідне місце в мистецькому середовищі Польщі. Високий рівень творчих здобутків представників вроцлавської школи кераміки було неодноразово відзначено на різних виставках, пленерах та симпозіумах кераміки (як у Польщі, так і за її межами) заслуженими нагородами, преміями та медалями (Banos B., 2006).

Аналіз досліджень. До теми вроцлавської школи кераміки та творчості її провідних художників у своїх дослідженнях та монографіях досить часто звертаються польські мистецтвознавці: Павел Банась (Banoś P., 1990), Ірена Хумль (Huml, 2003), Барбара Банась (Banoś B., 2008), Марія Єжевська (Jezewska, 1996). Цінними джерелами інформації про творчість польських художників є каталоги з персональних виставок (Płocica, 2003), (Puszczynski, 2009), а також монографії і статті, присвячені творчості окремих художників, зокрема Кристини Цибінської (Banoś B., 2008, Sarnowicz, 1999). Слід зазначити, що в Україні творчість польських художників-керамістів відома обмеженому колу спеціалістів, тому важливо цю інформацію поширювати й аналізувати.

Мета статті – розглянути низку сучасних керамічних артоб'єктів, які інспіровані прадавніми керамічними техніками та формами, у творчості польських художників-керамістів, а також виявити різноманітні підходи у їх творчості з подальшим порівнянням із процесами, що відбуваються в сучасній українській кераміці.

Виклад основного матеріалу. У другій половині XX століття саме кераміка стала найважливішим досягненням мистецтва Вроцлава, визначала специфіку мистецького середовища та престиж академії мистецтв. Творчі пошуки вроцлавських керамістів є надзвичайно широкими. Це оригінальні твори для серійного виробництва, керамічні композиції для архітектурно-просторового середовища, унікальні роботи станкового характеру, керамічні інсталяції та перформанси. Для вроцлавських керамістів (незалежно від генерації і смаків) характерна велика повага до матеріалу, який вони обрали для своєї творчості, а також творчі та технологічні експерименти, що стирають межі між ужитковим і нежитковим мистецтвом (Huml, 2003). Але дуже часто творчі пошуки провідних керамістів Вроцлава інспіровані прадавніми керамічними формами, зокрема посуду, що є основою кераміки, формами, що нагадують археологічні знахідки. Ця тенденція найбільш яскраво простежується у роботах таких художників-керамістів, як Кристина Цибінська, Гражина Плотіца, Кшиштоф Розпондек, Божена Захарчук та Міхал Пущинський.

Найбільш відомою, важливою та знаковою постаттю для сучасної вроцлавської кераміки є професор Кристина Цибінська (Krystyna Cybinska) – художниця з величезним досвідом, викладач кафедри кераміки Вроцлавської академії мистецтв з 1954 року, член Міжнародної Асоціації керамістів, учасниця багатьох художніх виставок різних рівнів (Sarnowicz, 1999). Кераміка Кристини Цибінської характеризується надзвичайною простотою форм, ідеальним відчуттям пропорцій, мінімальністю виражальних засобів, поєднаних із віртуозністю техніки виконання, тонким відчуттям фактури матеріалу та кольору. Кольорова гама її творів варіюється від білої, подеколи з делікатним краклем, через цілу палітру земляних кольорів до насиченої бірюзи. Незважаючи на таку велику палітру її творів, колір відіграє другорядну роль. Основною для художниці все-таки залишається форма, інспірована стародавніми пам'ятками. Майже археологічні вертикальні амфори, незважаючи на свої великі розміри, є надзвичайно делікатними і крихкими (рис. 1). Заокруглені, ідеально гладкі миски можуть бути зразком ергономіки. Масивні столи, що нагадують прадавні вівтарі і мегаліти, сповнені первинної потужності і величчю (рис. 2). Тонка простота засобів виразності в мистецтві Кристини Цибінської концентрує увагу на плинній гармонії форм, досконалості пропорцій, бездоганній фактурі та вишуканих кольорових переходах її творів. То надзвичайно гарні речі,

сила яких міститься у посиленні на правічні цінності пропорції та гармонії. Технічна і технологічна досконалість, характерна для праць Цибінської, є результатом поєднання багаторічного досвіду і творчих пошуків художниці з відчуттям матеріалу та метафізичною поетикою, закладеною авторкою у глину.

Рис. 1. Кристина Цибінська. Бутлі. Шамот, поливи. Фрагмент експозиції персональної виставки, Краків, 1999 р.

Рис. 2. Кристина Цибінська. Керамічний стіл, 1988 р., шамот, поливи

Творчість Гражини Плотіци (Grazyna Plocica), яка також є професором Вроцлавської академії мистецтв, безпосередньо пов'язана з темою прадавнього керамічного посуду як праоснови кераміки. Начиння для Гражини Плотіци є символом, матрицею, від якої походять всі інші керамічні форми. Праці художниці не несуть ознак аскетизму чи примітивізму, вражають своєю досконалістю та технічною довершеністю. Авторка віртуозно використовує кольорові ефекти та фактури, які утворюються за допомогою поєднання кольорових ангобів та полив.

Мисткиня вважає, що заняття художньою керамікою дозволяє здійснювати подорожі в під-

валини психіки людини та є для художника особливим способом медитації, а керамічні твори є специфічним інструментом для творення духовного життя людини (Plocica, 2003). В основі художнього образу творів – трансформація гончарного посуду, на основі стилізації та переосмислення якою вона створює оригінальні декоративні композиції, що вражають простотою пластичного вирішення та певною своєрідністю (рис. 3), як-от декоративні видовжені об'єми-вази яйцеподібної форми з півкруглим денцем, доповнені збоку оригінальними ніжками-підставками, котрі і слугують декоративними акцентами, і мають функціональне значення для стійкості посудини (рис. 4). Художниця досліджує взаємодію між об'ємами та площинами, прагне створити ілюзію шляхом деформації та взаємопроникнення форм. Застосовуючи колір, авторка навмисне залишає великі площини незабарвленими. Абстрактний розпис на поверхні робіт гранично умовний, локальні плями плавно переходять з одного кольору в інший. Їх колористична гама тягнеться від світло-жовтих, охристих, коричневих тонів до делікатного вкраплення синьої чи чорної барви. Авторка майстерно володіє різними керамічними матеріалами (порцеляна, шамот, кам'яна маса) та прийомами декорування керамічних виробів. Вона віртуозно використовує кольорові ефекти та фактури, які утворюються за допомогою поєднання ангобів, полив, окислів металів і їх випалу в різних середовищах.

Рис. 3. Гражина Плотіца. Із серії «Спочатку було начиння», 2000 р.

Рис. 4. Гражина Плоціца. Форма із серії «Спочатку було начиння», 2000, кам'яна маса, ангоби, полива

Кшиштоф Розпондек (Krzysztof Rozpondek), що також є професором Вроцлавської академії мистецтв, створює надзвичайно прості, часто геометричні керамічні форми (рис. 5). Значну увагу художник приділяє різним за фактурами керамічним масам та їх поєднанню. Твори митця викликають асоціації з первинними природними формами, з археологічними знахідками тощо. Твори Кшиштофа Розпондека сповнені аскетизму. Випалена фактура глини підкреслює важкість і простоту форми, яку дещо збагачують кольорові поливи, якими вкрита поверхня твору. Кольорова гама його робіт є стриманою, отримана завдяки випалу керамічних виробів у печах за допомогою дерева, що також асоціюється з прадавньою керамікою (рис. 6).

Рис. 5. Кшиштоф Розпондек. Без назви, 2001 р., шамот, окисли металів, випал у дров'яній печі

Кшиштоф Розпондек започаткував своєрідні перформанси біля дров'яної керамічної печі. Технологічний процес випалу кераміки за допомогою дерева художник трактує як продовження творчого процесу, своєрідне мистецьке дійство. Своєю творчістю К. Розпондек вплинув на різноманітні мистецькі акції студентів вроцлавської академії,

Рис. 6. Кшиштоф Розпондек. Без назви, 2002 р., шамот, окисли металів, випал у дров'яній печі

які активно почали працювати в техніці раку та експериментувати з різними керамічними матеріалами та технологіями. Зауважимо, що далекосхідні, зокрема японські, гончарні печі мали кілька типів конструкцій і особливу форму. Саме на зразок далекосхідних печей художник збудував гончарну піч, яка опалювалася дровами, і тут здійснював випал своїх творів. Разом із ним працювали студенти кафедри кераміки. Звернення молоді до давніх технологічних традицій сприяло виникненню нового погляду на можливості глини та гончарних технік. Такі експерименти з традиційними керамічними матеріалами надали нові можливості для творення та нове трактування образів.

Технологію виготовлення керамічних виробів на гончарному колі використовує у своїй творчості Божена Захарчук (Bożena Zacharczuk). Художниця дотримується думки, що посудиноподібні форми є єдиним прикладом абстрактного мислення, оскільки не копіюють реальність і не наслідують наявні в природі речі. Авторка свідомо позбавляє свої керамічні об'єкти утилітарної функції, трак-

Рис. 7. Божена Захарчук. Декоративна форма. 2004 р. глина, поливи

туючи їх як скульптури, що передають абстрактні почуття та емоції. Рух, який вона показує у своїх працях, походить від руху керамічного матеріалу, сформованого на гончарному колі (рис. 7).

Художниця сама вирішує, коли потрібно зупинити процес, перетворюючи його на символ. Роботи Божени Захарчук привертають увагу глядача виразністю, несподіваністю зупиненого моменту, віртуозністю володіння гончарським колом та теплом рук, що залишили свої сліди на глині. М'яко модельовані форми інтригують своєю асиметрією та вражають досконалістю форми (рис. 8), залишаючи актуальним запитання: «То випадковість, чи старанно запланований художницею ефект?» Делікатно деформовані, деякі скручені навколо власної осі, оздоблені делікатним лінійним орнаментом, покриті поливою, кольорові у своїй монохроматичності керамічні об'єкти Захарчук є даниною традиції і власними пошуками форми, гармонії, пропорцій, постійною розмовою між художницею, глиною та глядачем.

Рис. 8. Божена Захарчук. Декоративна форма. 2004 р. глина, поливи

До найбільш яскравих adeptів «натуральності» кераміки та «вільного» формотворення у вроцлавському керамічному середовищі належить Міхал Пущинський (Michał Puszczynski). Від 1996 року М. Пущинський, як і К. Розпондек, займається традиційними методами випалювання кераміки за допомогою дерева, характерними для створення давніх керамічних виробів. Намагаючись глибше ознайомитись із таїнством випалу, митець вивчив конструкцію та будову різних типів керамічних печей, зокрема так званої «анагами». Він був ініціатором побудови такої печі у Вроцлаві. Художник пише: «Вклоняюсь перед натурою. Так її бачу. То її кольори і форми, створені в землі, випалені деревом, покриті сплавленим попелом, пофарбовані вогнем. Це для мене є кераміка» (Puszczynski, 2009: 4).

У своїй творчості Пущинський максимально намагається бути наближеним до природи, до її багатогранних явищ і неповторних див. Він створює дуже органічні, дещо аскетичні керамічні

об'єкти, які часто позбавлені будь-якого мальованого декору. Вирішальну роль у повстанні художнього твору відіграє форма та фактура, що відображає властивості і красу глини і твориться шляхом «вільної» чи «інтуїтивної» ліпки, коли художник максимально дослухається до матеріалу, з яким працює (рис. 9). Пущинський зовсім не використовує у своїх роботах ні ангобів, ні полив. Усі кольорові тональності досягаються шляхом випалу за допомогою дерева (рис. 10).

Рис. 9. Міхал Пущинський. Керамічні об'єкти після випалу в дров'яній печі, 2018 р., шамот

Рис. 10. Міхал Пущинський. Без назви, 2000 р., шамот, випал у дров'яній печі

Висновки. Огляд певних аспектів творчості окремих яскравих представників вроцлавської школи художньої кераміки дає можливість вказати на її вагомий здобутки та реальні перспективи розвитку. За умов загального прагнення до сучасних виражальних засобів у творчості багатьох митців можемо простежити очевидний тісний зв'язок із народними традиціями. У пластичному вирішенні своїх творів вроцлавські художники-керамісти часто звертаються до посудиноподібних форм,

подеколи доповнених ліпниною чи розписом. Важливим є той факт, що більшість художників свідомо позбавляє свої твори утилітарної функції, підкреслено трактуючи їх як самодостатні твори мистецтва, артоб'єкти. Характерним є також використання в керамічних творах художньо-образних засобів, властивих не лише кераміці. У процесі моделювання та декорування керамічних виробів

автори часто застосовують пластичні ходи, притаманні станковому мистецтву, зокрема живопису, графіці та скульптурі.

Слід зазначити, що нині особливо цікавим для українських художників-керамістів є досвід польських колег у випаді керамічних виробів у дров'яних печах, що дає нові технологічні можливості та надзвичайні декоративні ефекти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чегусова З. А. Полістилізм у професіональному декоративному мистецтві. *Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю»*. Київ : Либідь, 2005. 280 с., іл.
2. Banos B. Krystyna Cybinska. Wrocław : ASP, 2008. 123 s.
3. Banos P. Współczesne polskie szkło i ceramika. Warszawa : Arkada, 1990. 207 s.
4. Jeżewska M. Ceramika Polska XX wieku. Wrocław : Wrocławska Drukarnia Naukowa, 1996. 115 s.
5. Huml I. Sztuka przedmiotu – przedmiot sztuki. Warszawa : Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, 2003. 203 s.
6. Jubileusz wrocławskiej Uczelni. Wrocławskie szkło i ceramika. *Format*. Wrocław : ASP, 1996. № 1 (20). S. 6–45.
7. Płocica G. Ogród ceramiki. Katalog wystawy. Wrocław : ASP, 2003. 70 s.
8. Puszczynski M. Ceramika : katalog wystawy. Wrocław : ASP, 2009. 24 s.
9. Polskie współczesne szkło i ceramika. Krystyna Cybińska, Ludwik Kiczura. Wrocław : Muzeum Narodowe we Wrocławiu, 1973. 132 s.
10. Sarnowicz A. Harmonia i siła (o ceramicie Krystyny Cybińskiej). *Format*. Wrocław : ASP, 1999. № 1 (30). S. 38–39.

REFERENCES

1. *Chehusova Z. A. Polistylyzm u profesjonalnomu dekoratywnomu mystetstvi* [Polystylism in professional decorative art]. *Decorative art of Ukraine of the XX century. In search of "great style"*. Kyiv .: Lybid, 2005. 280 p. [in Ukrainian].
2. Banos B. Krystyna Cybinska [Krystyna Cybinska]. Wrocław: Academy of Fine Arts, 2008. 123 p. [in Polish].
3. Banos P. Współczesne polskie szkło i ceramika [Contemporary Polish glass and ceramics]. Warsaw: Arkada, 1990. 207 p. [in Polish].
4. Jeżewska M. Ceramika Polska XX wieku [Polish ceramics of the 20th century]. Wrocław: Wrocław Scientific Printing House, 1996. 115 p. [in Polish].
5. Huml I. Sztuka przedmiotu – przedmiot sztuki [The art of an object – an object of art]. Warsaw: Institute of Art of the Polish Academy of Sciences, 2003. 203 p. [in Polish].
6. Jubileusz wrocławskiej Uczelni. Wrocławskie szkło i ceramika [Jubilee of the University of Wrocław. Glass and ceramics from Wrocław]. *Format*. Wrocław: Academy of Fine Arts, 1996. № 1 (20). P. 6–45. [in Polish].
7. Płocica G. Ogród ceramiki [Pottery garden. Exhibition catalog]. Wrocław: Academy of Fine Arts, 2003. 70 p. [in Polish].
8. Puszczynski M. Ceramika : katalog wystawy [Ceramics: exhibition catalog]. Wrocław: Academy of Fine Arts, 2009. 24 p. [in Polish].
9. Polskie współczesne szkło i ceramika. Krystyna Cybińska, Ludwik Kiczura [Polish contemporary glass and ceramics. Krystyna Cybińska, Ludwik Kiczura]. Wrocław: National Museum in Wrocław, 1973. 132 p. [in Polish].
10. Sarnowicz A. Harmonia i siła (o ceramicie Krystyny Cybińskiej) [Harmony and strength (about the ceramics of Krystyna Cybinska)]. *Format*. Wrocław: Academy of Fine Arts, 1999. № 1 (30). P. 38–39. [in Polish].